

Nowa podstawa programowa dla szkół podstawowych

MATERIAŁY SZKOLENIOWE

EDUKACJA WCZESNOSZKOLNA

Wstęp

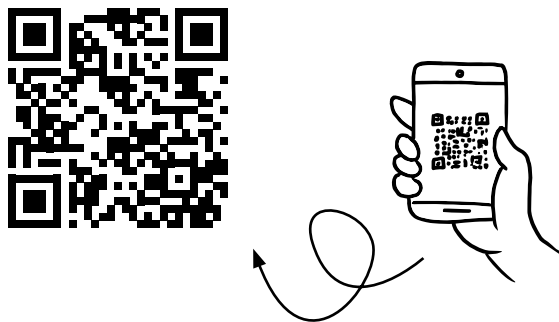
W prezentowanych materiałach łączymy wiedzę z pedagogiki, psychologii rozwojowej oraz kognitywistyki, aby pokazać, jakie mechanizmy faktycznie wspierają proces uczenia się. Szczególny nacisk kładziemy na konieczność stosowania metod dydaktycznych o potwierdzonej skuteczności, w tym takich, które rozwijają u uczniów strategie metapoznawcze i samoregulację – jedne z najlepiej udokumentowanych i najskuteczniejszych interwencji edukacyjnych.

Realizacja nowych podstaw programowych w każdym z przedmiotów powinna opierać się na ustaleniach współczesnej psychologii poznawczej, wskazujących na wysoką efektywność takich metod, jak umiejętnie udzielana informacja zwrotna, przywoływanie z pamięci (*retrieval practice*), przeplatanie (*interleaving*) czy uczenie się w odpowiednich odstępach czasu (*spaced practice*). Ich systematyczne stosowanie znacząco zwiększa trwałość i jakość przyswajanej wiedzy.

Ważnym uzupełnieniem niniejszych materiałów jest *Przewodnik po strategiach edukacyjnych*, który w przystępny sposób porządkuje najskuteczniejsze, oparte na dowodach rozwiązania dydaktyczne.

Zespół IBE PIB

Zachęcamy do korzystania z *Przewodnika*:

Autorzy: Joanna Dobkowska, Małgorzata Żytko

Opracowanie redakcyjne: Michał Pranke

Skład: Michał Pranke

Okładka i makieta: Anna Nowak

Materiał przygotowany przez Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy w ramach zadania: „Tworzenie, aktualizacja i monitoring podstaw programowych oraz innych kluczowych regulacji systemu oświaty”, finansowanego ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej na podstawie umowy nr MEN/2025/DIR/89 z dnia 30 stycznia 2025 roku.

Copyright© Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy

www.ibe.edu.pl | Warszawa 2026

1. Filozofia i zmiana paradygmatu

Nowa podstawa programowa to nie tylko aktualizacja listy treści, ale przede wszystkim fundamentalna zmiana filozofii nauczania. Opiera się na **konstruktywizmie** – założeniu, że dzieci nie są biernymi odbiorcami wiedzy, lecz jej aktywnymi twórcami. Uczą się poprzez działanie, doświadczanie, interakcje społeczne i rozwiązywanie problemów.

Kluczowe zmiany

- **Od encyklopedyzmu do funkcjonalizmu** – wiedza nie jest celem samym w sobie, lecz narzędziem. Nie „uczymy o języku”, ale „uczymy używać języka”. Nie uczymy definicji, ale rozumienia zjawisk.
- **Od korelacji do integracji** – odchodzimy od sztucznego łączenia przedmiotów (np. liczenie kasztanów na matematyce tylko dlatego, że jest jesień). Prawdziwa integracja to badanie problemu, a nie tematu (np. „Jak zwierzęta radzą sobie z zimą?” – co naturalnie łączy przyrodę, technikę, matematykę i edukację polonistyczną).
- **Kompetencje przekrojowe jako spoiwo** – kompetencje poznawcze (krytyczne i kreatywne myślenie, rozwiązywanie problemów), społeczne (współpraca, dbanie o innych) i osobiste (kierowanie sobą, dbanie o siebie) nie są realizowane jako osobne „lekcje”, lecz rozwijane naturalnie poprzez zintegrowane działania. Uczniowie nabywają je przy okazji realizacji projektów, pracy badawczej, rozwiązywania złożonych problemów czy rozmowy o przeczytanych tekstach.
- **Kompetencje fundamentalne bez granic przedmiotowych** – kompetencje językowe, matematyczne i cyfrowe są traktowane jak uniwersalne narzędzia poznawcze, a nie domena pojedynczych edukacji. Są rozwijane w ramach wszystkich działań – uczeń używa matematyki do opisu zjawisk przyrodniczych, języka do ekspresji w sztuce, a narzędzi cyfrowych do weryfikacji informacji w projekcie społecznym.
- **Od „gotowości dziecka” do „gotowości szkoły”** – szkoła i metody pracy powinny być elastycznie dostosowywane do zróżnicowanych potrzeb rozwojowych uczniów, wychodząc naprzeciw ich indywidualnym potencjałom.
- **Sprawczość** – uczeń ma poczucie wpływu. Podejmuje decyzje, planuje działania, bierze odpowiedzialność. Nauczyciel odgrywa rolę organizatora środowiska i przewodnika, rezygnując z roli jedynej źródła wiedzy.

2. Cele i kompetencje – architektura rozwoju

Podstawa programowa wyróżnia osiem głównych celów:

- 1) Zdobycie wiedzy i umiejętności umożliwiających aktywne poznawanie i budowanie podstaw rozumienia świata.
- 2) Rozwijanie krytycznego myślenia i refleksji nad własnym działaniem.
- 3) Rozwijanie samodzielności, kreatywności i wytrwałości w myśleniu, ekspresji i działaniu.
- 4) Rozwijanie kompetencji komunikacyjnych i kompetencji społecznych w oparciu o szacunek i zaufanie do innych.
- 5) Rozwijanie poczucia własnej wartości i motywacji do uczenia się zgodnie z indywidualnymi predyspozycjami.
- 6) Rozwijanie poczucia przynależności do wspólnoty lokalnej i narodowej oraz dumy z ich wartościowych tradycji, kultury i historii.
- 7) Rozwijanie empatii i szacunku dla istot żywych oraz odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze.
- 8) Rozwijanie kompetencji dbania o siebie, w tym o zdrowie fizyczne i psychiczne oraz bezpieczeństwo własne i innych.

Realizacja tych celów, wykraczających poza sumę wiedzy i umiejętności z poszczególnych edukacji, jest możliwa dzięki rozwijaniu kompetencji fundamentalnych i przekrojowych, które stanowią niezbędny fundament dalszego uczenia się i funkcjonowania w świecie.

A. Kompetencje fundamentalne – niezbędne minimum

Kompetencje fundamentalne stanowią podstawę, bez której dalsza edukacja jest niemożliwa. Należy je traktować jako narzędzia do poznawania świata, a nie cel sam w sobie.

- **Kompetencje językowe** – swobodne komunikowanie się w mowie i piśmie, rozumienie tekstów.

Jak je rozwijać?

Poprzez pracę na autentycznych tekstach kultury, a nie tylko tekstach opracowanych na potrzeby wprowadzania kolejnych liter w podręcznikach, które są często banalne i skupione na technicznych aspektach czytania; tworzenie wypowiedzi dla realnych odbiorców (np. gazetka klasowa, zaproszenia, listy); wspieranie twórczych działań językowych; grupowe formy pracy w ramach uczenia się kooperacyjnego, integrowanie mówienia, słuchania, czytania i pisanie w każdym obszarze edukacji.

- **Kompetencje matematyczne** – myślenie pozwalające odkryć i opisać relacje, prawidłowości, tworzyć uogólnienia, które mają swoje źródło w obserwacji świata.

Jak je rozwijać?

Poprzez tworzenie warunków do badania i opisywania świata w wymiarze ilościowym i przestrzennym – tworzenie takich sytuacji edukacyjnych, które umożliwiają dzieciom mierzenie, porównywanie, klasyfikowanie, porządkowanie obiektów, przy czym dodawanie, odejmowanie, mnożenie, czy dzielenie to pomocnicze umiejętności umożliwiające ich wykonanie; można je rozwijać także poprzez **podejmowanie różnorodnych aktywności matematycznych w praktycznym kontekście** (np. w ramach edukacji finansowej, architektonicznej i społecznej), posługiwanie się przedmiotami (np. liczmanami czy klockami), które sprzyjają tworzeniu modeli matematycznych, ułatwiają wykonywanie obliczeń i wzmacniają kształtowanie intuicji geometrycznych, wspieranie różnych strategii rozwiązywania zadań, **analizę błędów jako okazję do zrozumienia toku myślenia ucznia**.

- **Kompetencje cyfrowe** – bezpieczne, odpowiedzialne i celowe używanie technologii, w tym higiena cyfrowa.

Jak je rozwijać?

Zaczynając od „**informatyki bez prądu**” (gry logiczne, kodowanie na dywanie); wykorzystując technologie twórczo (nagrywanie dźwięków, robienie zdjęć do projektów), a nie odtwórczo; ucząc higieny pracy z ekranem; ucząc krytycznej weryfikacji informacji z sieci.

- **Kompetencje ruchowe** – alfabet ruchowy – budowanie nawyku dbania o sprawność fizyczną przez całe życie.

Jak je rozwijać?

Poprzez **zabawy bez rywalizacji** w klasach 1–3; różnicowanie zadań (lokomocyjne, z przyborami, równoważne); aktywne przerwy śródlekcyjne; integrowanie ruchu z nauką (np. matematyka w ruchu); edukację outdoorową (zajęcia w terenie).

B. Kompetencje przekrojowe – wsparcie rozwoju

Decydują o sukcesie życiowym i edukacyjnym ucznia. Spajają edukację i są rozwijane w wielu obszarach.

● Kompetencje poznawcze

- **Krytyczne myślenie** – weryfikacja informacji, odróżnianie faktu od opinii.

Jak je rozwijać?

Na przykład poprzez **analizę źródeł** (porównywanie informacji z różnych tekstów), **zadawanie pytań** „Skąd to wiesz?“, „Dlaczego tak myślisz?“, **eksperymenty przyrodnicze ze stawianiem i weryfikacją hipotez**.

- **Kreatywne myślenie** – odwaga w generowaniu nietypowych pomysłów.

Jak je rozwijać?

Na przykład poprzez zadania angażujące wyobraźnię, przewidywanie, tworzenie oryginalnych zastosowań typowych przedmiotów, **swobodę w doborze materiałów plastycznych**, burze mózgów; myślenie pytaniami „Co by było, gdyby...?“.

- **Rozwiązywanie problemów** – proces: analiza → strategia → weryfikacja.

Jak je rozwijać?

Na przykład poprzez metodę projektu badawczego, zadania otwarte w matematyce, budowanie własnych strategii działania, projektowanie i konstruowanie obiektów, podejście STEAM (łączenie inżynierii, sztuki i nauki), **zgodę na popełnianie błędów i szukanie alternatywnych rozwiązań**.

● Kompetencje społeczne

- **Współpraca** – budowanie relacji wokół celów, negocjacje, wspólne podejmowanie decyzji.

Jak je rozwijać?

Na przykład poprzez **uczenie się kooperacyjne** (np. metoda jigsaw/puzzle, stacje zadaniowe), wspólne ustalanie zasad (kontrakt klasowy), projekty grupowe wymagające podziału ról.

- **Komunikacja** – wyrażanie potrzeb, aktywne słuchanie.

Jak je rozwijać?

Na przykład poprzez regularny „**czas w kręgu**”, komunikaty typu „Ja”, techniki dramowe i odgrywanie ról, mediacje rówieśnicze w sytuacjach konfliktowych.

- **Kompetencje osobiste**

- **Samoregulacja** – zarządzanie emocjami i planowanie własnej pracy.

Jak je rozwijać?

Na przykład poprzez wyposażenie sali lekcyjnej w **kącik wyciszenia**, używanie pomocy wizualnych (termometr uczuć), naukę planowania etapów pracy w dłuższych zadaniach, dzielenie na mniejsze części.

- **Dbanie o siebie** – dbanie o dobrostan, asertywność, radzenie sobie ze stresem.

Jak je rozwijać?

Na przykład poprzez aktywności służące rozpoznawaniu i nazywaniu swoich mocnych stron („drzewo sukcesów”), **trening asertywności** (odmawianie w sytuacjach niebezpiecznych), docenianie wysiłku, a nie tylko efektu (budowanie odporności psychicznej).

3. Wybrane strategie i metody w poszczególnych obszarach

I. Edukacja polonistyczna

Cele: język jako narzędzie komunikacji i poznawania świata oraz czerpania przyjemności z odbioru tekstów kultury.

Główne założenia

- 1) **Fundamentalne znaczenie kompetencji komunikacyjnych** – rozwój umiejętności takich jak aktywne słuchanie i wyrażanie opinii, wrażliwość na intencje rozmówcy oraz wyrażanie opinii z szacunkiem jest kluczowy dla kształtowania postawy odpowiedzialności, otwartości na dialog i funkcjonowania w społeczeństwie.
- 2) **Zróżnicowanie tekstów do pracy na lekcji** – nauka koncentruje się na pracy ze zróżnicowanymi tekstami (odbiorze i tworzeniu), a wiedza o języku zdobywana jest poprzez praktykę i analizę przykładów.

- 3) **Integracyjna i poznawcza rola języka** – język służy jako narzędzie poznawania świata i rozwoju myślenia, łącząc edukację polonistyczną z innymi dziedzinami wiedzy, umożliwiając wspólne działanie i zrozumienie treści z różnych obszarów.
- 4) **Budowanie relacji i kompetencji społecznych** – kształcenie językowe wspiera empatię, aktywne słuchanie i wzajemny szacunek, co jest niezbędne do współpracy w grupie.
- 5) **Funkcjonalne podejście do nauczania języka** – gramatyka i ortografia są traktowane jako środki do skutecznej komunikacji, a nie cel sam w sobie (zasada: minimum teorii – maksimum użycia).

Przykłady strategii, metod, technik: modelowanie przez nauczyciela poprawnej i etycznej komunikacji, zróżnicowanie metod nauki czytania i pisania, w tym rozwojowe podejście do pisania, drama, debaty i dyskusje, storytelling, metoda przekładu intersemiotycznego.

II. Edukacja językowa w zakresie języka obcego nowożytnego

Cele: komunikacja, osłuchanie i motywacja.

Główne założenia

- 1) **Holistyczne i zintegrowane podejście** – nauka języka obcego jest traktowana jako integralny element ogólnego rozwoju dziecka (poznawczego, społecznego, emocjonalnego), ściśle powiązany z innymi obszarami edukacji.
- 2) **Uczenie się przez działanie i zabawę** – język jest przyswajany naturalnie poprzez aktywność, wykonywanie konkretnych zadań, rozwiązywanie problemów i współpracę w grupie, gdzie pełni funkcję narzędzia komunikacji służącego osiągnięciu celu, zamiast służyć tylko nauce struktur gramatycznych.
- 3) **Zakorzenie w świecie dziecka i multisensoryczność** – treści nauczania muszą wynikać z codziennych doświadczeń, zainteresowań i otoczenia uczniów, angażując przy tym wszystkie zmysły (wzrok, słuch, dotyk) oraz potrzebę ruchu, co sprzyja zapamiętywaniu i utrzymaniu uwagi.
- 4) **Budowanie motywacji i kompetencji komunikacyjnych** – nadrzędnym celem jest rozbudzenie ciekawości, odwagi do mówienia i pozytywnego nastawienia do innych kultur; błędy językowe są traktowane jako naturalny element procesu uczenia się, a priorytetem – zamiast poprawności form – jest skuteczność komunikacji (płynność).

Przykłady strategii, metod, technik: podejście zadaniowe (*task-based language teaching*), CLIL (zintegrowane nauczanie przedmiotowo-językowe (łączenie treści np. plastycznych z językiem), podejście komunikacyjne, metoda immersji, drama, spotkania z native speakerami, porównania kulturowe.

III. Edukacja matematyczna

Cele: rozwijanie myślenia, odkrywanie matematycznych zasad, dostrzeganie prawidłowości, stosowanie własnych strategii rozwiązania.

Główne założenia

- 1) **Uczenie się przez odkrywanie i działanie** – wspieranie rozumienia pojęć matematycznych i budowanie intuicji geometrycznych poprzez aktywności związane z doświadczeniami praktycznymi, takimi jak mierzenie (długości, masy, objętości, czasu, temperatury itp.), klasyfikowanie, porównywanie, badanie właściwości obiektów, budowanie i przekształcanie oraz rozwiązywanie problemów z wykorzystaniem własnych strategii.
- 2) **Modelowanie sytuacji matematycznych** – rozumienie matematyki wymaga budowania modeli, wizualizacji i manipulowania elementami w praktycznym kontekście: konkretnymi (liczmany, klocki, żetony, monety, inne obiekty materialne oraz przyrządy, np. waga, termometr) i wizualnymi (rysunki, schematy, piktogramy, szkice, różne formy komunikacji graficznej tworzone przez dzieci), od konkretnego do myślenia abstrakcyjnego.
- 3) **Komunikacja** – komunikacja w edukacji matematycznej ma szczególne znaczenie, służy wyjaśnianiu strategii rozwiązania, argumentowaniu, przekonywaniu innych do własnego rozwiązania, dyskusji na temat błędów, zadawaniu pytań, uczeniu się w interakcjach z rówieśnikami.
- 4) **Budowanie rozumienia we współpracy** – zachęcanie do pracy w parach, grupach, dzielenie się pomysłami i sposobami rozwiązania, szacowanie uzyskanych wyników, porównywanie rozwiązań, tworzenie zadań problemowych, zagadek matematycznych dla kolegów i koleżanek w klasie.
- 5) **Wspieranie motywacji i zainteresowania matematyką** – stawianie przed dziećmi wyzwań, docenianie i respektowanie ich pomysłów oraz zastosowanych strategii rozwiązań, wykorzystywanie zdobytych kompetencji w praktycznym kontekście, w szczególności w obszarze aktywności finansowej i ekonomicznej.

Przykłady strategii, metod, technik: rozwiązywanie różnych typów zadań (np. z brakującymi danymi, z nadmiarem danych, ze sprzecznymi informacjami), w formie opowiadań (narracji) o treściach matematycznych, wykorzystywanie kalendarza, przepisów, instrukcji, rozkładu jazdy, paragonów, gazetek sklepowych z cenami do tworzenia i rozwiązywania zadań, granie w gry planszowe, karciane, kościane i tworzenie gier, korzystanie z kalkulatora do sprawdzania szacowanych wyników, projektowanie konstrukcji przestrzennych, makiet.

IV. Edukacja przyrodnicza

Cele: wprowadzenie uczniów w świat przyrody poprzez wykorzystanie ich naturalnej ciekawości, konfrontowanie wiedzy potocznej z nauką oraz rozwijanie podstaw myślenia naukowego (badawczego) poprzez bezpośrednie działanie i doświadczanie.

Główne założenia

- 1) **Nauczanie oparte na dociekaniu (*inquiry-based learning*)** – proces uczenia się opiera się na aktywności badawczej, która angażuje procesy poznawcze takie jak obserwowanie, przewidywanie, wnioskowanie, eksperymentowanie i pozwala uczniom samodzielnie odkrywać zależności w świecie przyrody.
- 2) **Wykorzystanie środowiska naturalnego (edukacja outdoorowa)** – edukacja nie zamyka się w sali lekcyjnej – kluczowe jest bezpośrednie doświadczanie przyrody w terenie (wokół szkoły, w parku, ogrodzie), który jest traktowany jak naturalne laboratorium i rozszerzona przestrzeń edukacyjna.
- 3) **Holistyczne i zintegrowane podejście** – nauczanie przyrody powinno angażować dziecko całościowo (wielozmysłowo, ruchowo, emocjonalnie), opierać się na jego dotychczasowych doświadczeniach i integrować treści przyrodnicze z innymi obszarami (matematyką, językiem, plastyką, techniką).

Przykłady strategii, metod, technik: uczenie się poprzez stawianie pytań, badanie i wyciąganie wniosków, strategia outdoorowa, eksperymenty, obserwacje wielozmysłowe, badania terenowe, burza mózgów, dyskusje, analiza przypadków, metoda projektu (indywidualna i grupowa), praca z modelem, schematem, mapą.

V. Edukacja społeczna

Cel: poznanie siebie, wzmacnianie poczucia własnej wartości, budowanie dobrostanu, budowanie relacji, postawy obywatelskie.

Główne założenia

- 1) **Bezpieczne i wspierające środowisko edukacyjne** – atmosfera oparta na zaufaniu, poczuciu bezpieczeństwa, akceptacji różnorodności oraz jasnych oczekiwaniach i strukturze, co pozwala dzieciom na swobodną ekspresję i popełnianie błędów.
- 2) **Uczenie się przez doświadczanie i praktykę** – możliwość praktykowania umiejętności (np. współpracy, decydowania, pomagania) w rzeczywistych sytuacjach, projektach i zabawach, a nie tylko podczas teoretycznych lekcji.

- 3) **Rola dorosłego jako modelu** w zakresie wyrażania emocji, rozwiązywania konfliktów i odnoszenia się do innych.
- 4) **Zakorzenie w lokalności i działaniu** – edukacja obywatelska powinna opierać się na poznawaniu najbliższego otoczenia (klasy, szkoły, dzielnicy), współpracy ze społecznością lokalną oraz podejmowaniu realnych inicjatyw na rzecz wspólnego dobra.

Przykłady strategii, metod, technik: „czas w kręgu”, metoda storyline, drama, metoda projektu, techniki wspierające samoocenę i rozwój osobisty, np. „drzewko mocnych stron”, „słoik sukcesów”, „drabina sukcesów”, „tablice ważnych potrzeb”, dzienniczek uczuć, karty emocji, termometry uczuć, kącik wyciszenia, „pudełko na zmartwienia”, mediacje rówieśnicze, bajki terapeutyczne, techniki relaksacyjne, wolontariat.

VI. Edukacja artystyczna (plastyka, muzyka, teatr)

Cel: ekspresja, kreatywność i integracja sztuk.

Główne założenia

- 1) **Sztuka jako naturalny język komunikacji** – formy artystyczne traktuje się jako podstawowy środek wyrazu dziecka, pozwalający na komunikowanie emocji i doświadczeń.
- 2) **Podmiotowość dziecka i pełne autorstwo prac** – nauczyciel nie wyręcza ucznia, nie poprawia jego prac i nie ingeruje w proces twórczy.
- 3) **Bezpieczny klimat twórczy i koncentracja na procesie** – kluczowe jest stworzenie atmosfery akceptacji, w której błędy są traktowane jako element eksperymentowania; ocena skupia się na wysiłku, pomysłowości i procesie dochodzenia do efektu.
- 4) **Integracja sztuk i multisensoryczność** – działania artystyczne nie powinny być izolowane; zakłada się łączenie plastyki, muzyki, ruchu i teatru (interdyscyplinarność) oraz angażowanie wielu zmysłów, co sprzyja głębszemu poznawaniu świata i rozwojowi kompetencji.

Przykłady strategii, metod, technik: strategia eksperymentalna, multisensoryczna, technologiczna, wizualizacji, inscenizacji, narracyjna, projektowa, interdyscyplinarna, ekologiczna (*land art*), STEAM, aktywne słuchanie muzyki i muzykowanie, drama, improwizacja.

VII. Edukacja techniczna i informatyczna

Cele: sprawczość, bezpieczne korzystanie z narzędzi w świecie offline i online, odpowiedzialność za bezpieczeństwo własne i innych.

- **Autonomia** – nauczyciel decyduje o proporcjach techniki i informatyki.
- **Najpierw analogowo (offline first)** – programowanie i algorytmika najpierw bez komputera (gry planszowe, kodowanie na dywanie).
- **Bezpieczeństwo** – higiena cyfrowa, ergonomia, bezpieczne posługiwanie się narzędziami (młotek, nożyczki).

Główne założenia

- 1) **Równorzędność i integracja obszarów** – technika i informatyka jako połączone, równoważne dziedziny realizowane w sposób zintegrowany (a nie jako osobne przedmioty); nauczyciel ma autonomię w doborze środków, może realizować cele informatyczne również metodami bezekranowymi (offline).
- 2) **Czynnościowy charakter uczenia się (konstruktywizm)** – proces nauki opiera się na działaniu praktycznym: majsterkowaniu, konstruowaniu, eksperymentowaniu, rozkładaniu i składaniu modeli; następuje przejście od działań manualnych do myślenia abstrakcyjnego i algorytmicznego.
- 3) **Dostępność i kreatywność** – zadania powinny być dostępne dla każdego ucznia (łatwe do rozpoczęcia), a jednocześnie dawać przestrzeń do rozwijania własnych zaawansowanych pomysłów i innowacji.
- 4) **Fundament bezpieczeństwa** – kluczowym warunkiem wszelkich aktywności jest znajomość i stosowanie zasad BHP (przy użyciu narzędzi) oraz higieny cyfrowej i cyberbezpieczeństwa; bezpieczeństwo jest wplecione naturalnie w każde działanie twórcze.

Przykłady strategii, metod, technik: strategia problemowa i badawcza – stawianie pytań, konstruowanie modeli, testowanie rozwiązań, podejście STEAM, projekty edukacyjne, modelowanie i prototypowanie.

VIII. Wychowanie fizyczne

Cel: alfabet ruchowy – wszechstronny rozwój i radość z ruchu.

- **Holistyczny rozwój** – kompetencje fizyczne + motywacja + wiedza + nawyki codzienne.
- **Bez rywalizacji na wczesnym etapie** – nacisk na współpracę i pokonywanie własnych barier.

Główne założenia

- 1) **Koncepcja alfabetu ruchowego (różnorodność zadań ruchowych)** – integracja czterech obszarów: rozwoju fizycznego, budowania motywacji i pewności siebie, przekazywania wiedzy na temat zdrowia oraz kształtowanie codziennych zachowań prozdrowotnych.
- 2) **Priorytet podstawowych umiejętności ruchowych (PUR)** – fundamentem zajęć jest nauka i doskonalenie podstawowych ruchów (bieganie, skakanie, rzucanie, chwytanie, równowaga) w różnorodnych formach, co stanowi podstawę późniejszego uprawiania sportów i aktywności złożonych.
- 3) **Radość i współpraca zamiast rywalizacji** – zajęcia mają kojarzyć się z przyjemnością i poczuciem sprawczości; akcent położony jest na współdziałanie w grupie, zabawę i indywidualny postęp, a nie na presję wyniku, stres czy porównywanie się z innymi.
- 4) **Zmienność i wszechstronność środowiska** – aktywność powinna odbywać się w zróżnicowanych warunkach (sala, boisko, teren naturalny – las, park), co pobudza kreatywność, uczy adaptacji i pozwala na wielokrotne powtarzanie tych samych umiejętności w nowych kontekstach.

Przykłady strategii, metod, technik: modelowanie i korekta, zabawy i gry ruchowe, aktywności przy muzyce, w tym taniec, aktywności w terenie, techniki motywacyjne.

4. Strategie, metody i formy pracy

Jak uczyć skutecznie i zgodnie z nową podstawą?

Nowa podstawa programowa odchodzi od metod podających na rzecz strategii aktywizujących, w których uczeń jest badaczem, twórcą i współpracownikiem. Kluczem do sukcesu jest **uczenie się kooperacyjne**, czyli taka organizacja pracy, w której nie chodzi jedynie o podział uczniów na grupy, ale o sytuację, w której sukces grupy zależy od zaangażowania każdego z jej członków. Uczniowie uczą się **od siebie nawzajem**, a nie tylko od nauczyciela.

Dlaczego to jest ważne?

- **Wzajemne nauczanie** – uczeń najlepiej utrwala wiedzę, gdy musi wytłumaczyć ją koledze lub koleżance.
- **Kompetencje społeczne** – negocjowanie, słuchanie, odpowiedzialność za wspólny wynik.
- **Wyrównywanie szans** – uczniowie o różnych zasobach wspierają się (np. jeden świetnie rysuje, drugi dobrze liczy).

5. Doświadczenia edukacyjne

Doświadczenie edukacyjne to coś więcej niż lekcja – to zaplanowane, złożone sytuacje dydaktyczne integrujące wiedzę z wielu dziedzin, realizowane w praktyce w rzeczywistości szkolnej lub pozaszkolnej, często w formie dłuższych, zintegrowanych projektów edukacyjnych. Celem jest integracja kompetencji poznawczych (krytycznego i kreatywnego myślenie, rozwiązywania problemów), społecznych (współpracy, dbania o innych) i osobistych z poczuciem sprawczości (wiarą we własne możliwości) oraz kompetencjami fundamentalnymi i przedmiotowymi. Kluczowe dla realizacji funkcji dydaktyczno-wychowawczych doświadczenia edukacyjnego jest podejście partycypacyjne – zaangażowanie uczniów w proces wyboru tematyki wydarzeń oraz ich planowania, realizacji i dokumentacji.

Przykłady: podróż po regionie (kl. 1 – bioróżnorodność, kl. 2 – tradycje, kl. 3 – przewodnik), konstrukcje maszyn prostych, organizacja wydarzenia klasowego.

Kluczowe cechy doświadczeń edukacyjnych

- **Rozwijanie kompetencji** – budowanie kompetencji przedmiotowych, przekrojowych, fundamentalnych i sprawczości.
- **Praktyczne zastosowanie wiedzy** – wykorzystanie wiedzy w działaniu, a nie tylko jej bierne przyswajanie.
- **Elastyczność** – nauczyciele mogą planować zadania dopasowane do potrzeb uczniów i specyfiki lekcji.
- **Wspieranie wszechstronnego rozwoju** – wpływają na sferę poznawczą, społeczną, emocjonalną, etyczną i fizyczną ucznia.
- **Wzmocnienie poczucia wspólnoty** – sprzyjają wzmocnieniu relacji w klasie, w szkole oraz środowisku rodzinnym i w lokalnej społeczności.

6. Środowisko jako „trzeci nauczyciel”

Inspirujące i elastyczne środowisko uczenia się, wykraczające poza mury sali lekcyjnej, jest kluczowe dla motywowania uczniów do samodzielnych poszukiwań, eksperymentowania oraz podejmowania współpracy w grupie. Jednocześnie umożliwienie dzieciom współtworzenia tej przestrzeni buduje ich poczucie więzi ze szkołą i współodpowiedzialności za nią, a także pozwala na stosowanie zróżnicowanych metod pracy, co znacząco podnosi komfort i jakość procesu edukacyjnego.

Cechy takiego środowiska to m.in:

- **elastyczność** – stoliki w układzie umożliwiającym pracę grupową, miejsce do pracy w kręgu (dywan), kącik wyciszenia, biblioteczka klasowa, kąciki zainteresowań sprzyjające różnym aktywnościom,
- **dostępność** – materiały i pomoce dydaktyczne w zasięgu ręki dzieci – wspieranie samodzielności,
- **ekspozycja** – ściany jako miejsce nauki (strategie uczniów, efekty prac), a nie tylko dekoracja,
- **indywidualny charakter przestrzeni** – rozwijanie poczucia przynależności do klasowej społeczności i jej integracja,
- **wyjście poza salę lekcyjną** – praca w przestrzeni szkoły i jej najbliższego otoczenia rozwijająca możliwość utożsamienia się ze szkołą, współodpowiedzialności za nią i bycia jej współgospodarzem; korzystanie ze środowiska przyrodniczego i społeczno-kulturowego w pobliżu szkoły – wykorzystanie lokalnego kontekstu w uczeniu się poza szkołą oraz przenoszenie do szkoły efektów działań podejmowanych na zewnątrz.

7. Ocenianie – zmiana kultury

W procesie oceniania proponuje się rezygnację ze stopni na rzecz systematycznej obserwacji i opisowego dokumentowania rozwoju, co pozwala nauczycielowi na bieżąco dostosowywać metody pracy do indywidualnych potrzeb uczniów. Kluczową funkcją oceniania na tym etapie jest wspieranie uczenia się poprzez motywowanie dzieci do podejmowania odpowiedzialności za własną edukację, w tym do samodzielnego planowania celów i korzystania z informacji zwrotnej. Dzięki takiemu podejściu uczniowie, na przykład poprzez prowadzenie portfolio, zyskują świadomość własnych postępów oraz uczą się aktywnej analizy i ewaluacji swoich działań.

Ocenianie (**kształtujące**) ma wspierać proces uczenia się poprzez:

- **brak stopni** – zalecane jest odejście od ocen sumujących, obrazków, punktów,
- **informację zwrotną** – konstruktywną i konkretną („Co zrobiłeś dobrze”, „Nad czym popracować”, „Jak to zaplanować”);
- **portfolio** – gromadzenie prac pokazujących postęp w czasie;
- **samoocenę** – wdrażanie uczniów do refleksji nad własną pracą.

8. Wskazówki dla trenerów

Odpowiedzi na obawy nauczycieli

Wyzwanie nauczyciela	Perspektywa nowej podstawy
„Nie zdążę z materiałem”	Podstawa jest „odchudzona”. Celem nie jest przerobienie podręcznika, ale wyposażenie w kompetencje. Lepiej zrobić mniej zadań, ale głębiej (np. jedno zadanie trzema sposobami).
„Hałas przy pracy grupowej”	To twórczy hałas. Edukacja społeczna wymaga interakcji. Warto stosować sygnały ciszy i techniki zarządzania klasą, zamiast rezygnować z pracy w grupach.
„Jak oceniać bez stopni?”	Stopień nie mówi o postępie. Promuj informację zwrotną, portfolio i samoocenę ucznia.

9. Miara sukcesu

Sprawdzianem pełnej realizacji założeń nowej podstawy nie jest jedynie opanowanie przez uczniów konkretnych treści, które w wymaganiach szczegółowych zawartych w podstawie opisane są na bardzo podstawowym poziomie, ale wspieranie rozwoju uczniów, którzy kończą I etap edukacyjny:

- 1) są **ciekawi świata** i nie boją się zadawać pytań,
- 2) potrafią **współpracować** i komunikować się z szacunkiem,
- 3) mają poczucie **sprawczości** i wierzą we własne możliwości,
- 4) potrafią **krytycznie myśleć** i weryfikować informacje,
- 5) traktują **aktywność fizyczną** i dbanie o zdrowie jako naturalny element dnia.

Lista kontrolna – narzędzie monitorowania postępów we wdrażaniu nowej podstawy programowej

Ta lista służy do autodiagnozy i refleksji. Nie musisz zaznaczać wszystkiego od razu na „tak”. Traktuj listę jako mapę drogową – wybierz 1–2 obszary tygodniowo, nad którymi chcesz pracować, aby stopniowo wprowadzać zmiany w dotychczasowym sposobie pracy z uczniami.

Legenda

- 1 – **jeszcze nie** – planuję to wdrożyć.
- 2 – **w trakcie** – próbuję, czasem wychodzi, czasem wracam do starych nawyków.
- 3 – **to moja codzienność** – jest to stały element mojej pracy.

I. ORGANIZACJA PRZESTRZENI I ŚRODOWISKO UCZENIA SIĘ (środowisko edukacyjne jako „trzeci nauczyciel”)

Czy sala, w której prowadzę zajęcia, sprzyja aktywności, czy prowokuje bierność uczniów?

Elastyczność przestrzeni

- 1 | 2 | 3 Układ ławek w mojej sali umożliwia pracę w grupach lub parach (np. wyspy) i kontakt wzrokowy uczniów, a nie tylko patrzenie na tablicę.
- 1 | 2 | 3 W klasie jest wydzielona wolna przestrzeń (np. dywan) do pracy w kręgu lub działań ruchowych.

Dostępność materiałów

- 1 | 2 | 3 Pomoce dydaktyczne (liczmany, materiały plastyczne, książki) są w zasięgu ręki dzieci – uczniowie mogą po nie sięgać samodzielnie, bez pytania o zgodę.

Ekspozycja prac i procesów

- 1 | 2 | 3 Ściany prezentują nie tylko rezultaty pracy, ale też procesy myślowe (np. różne strategie rozwiązania jednego zadania, mapy myśli, brudnopisy).

Wyjście poza salę

- 1 | 2 | 3 Przynajmniej raz w tygodniu realizuję element zajęć poza ławkami (korytarz, boisko, ogród szkolny, wycieczka po okolicy).

II. METODY PRACY I PROJEKTOWANIE ZAJĘĆ (konstruktywizm)

Czy uczniowie odkrywają wiedzę, czy tylko ją odtwarzają?

Podejście badawcze (*inquiry-based learning*)

1 | 2 | 3 Rozpoczynam zajęcia od pytania problemowego lub doświadczenia, a nie od podania gotowej definicji lub reguły.

1 | 2 | 3 Pozwalam uczniom stawiać hipotezy i je weryfikować, nawet jeśli są błędne.

Integracja treści

1 | 2 | 3 Integruję treści wokół problemu (np. „Jak zbudować most?” – technika + matematyka + historia), a nie tylko wokół tematu (np. „Jesień” w wierszu i zadaniu z treścią).

Personalizacja (niski próg, wysoki sufit)

1 | 2 | 3 Proponuję zadania, które każdy może zacząć, ale które pozwalają zdolniejszym uczniom pójść dalej (zróżnicowany poziom trudności).

1 | 2 | 3 W edukacji matematycznej stosuję model od konkretnego do abstrakcji (pozwalam używać liczmanów lub palców tak długo, jak uczeń tego potrzebuje).

Aktywność i ruch

1 | 2 | 3 Wplacam elementy ruchu (alfabet ruchowy) w zajęcia edukacyjne (np. matematyka w ruchu, drama).

1 | 2 | 3 Ograniczam swój czas mówienia na rzecz czasu działania uczniów (dążę do proporcji: 20% nauczyciel, 80% uczeń).

III. SPRAWCZOŚĆ I RELACJE (kompetencje społeczne i osobiste)

Czy oddaję odpowiedzialność uczniom?

Decyzyjność ucznia

1 | 2 | 3 Uczniowie mają wybór (np. formy pracy, kolejności zadań, sposobu prezentacji wiedzy).

1 | 2 | 3 Angażuję uczniów w planowanie działań (np. wycieczki, projektu, wystroju sali).

Kultura błędu

1 | 2 | 3 Reaguję na błąd słowami: „Czego nas to nauczyło?”, „Spróbujmy znaleźć przyczynę”, zamiast dążyć do unikania błędów.

1 | 2 | 3 Modeluję własne błędy – przyznaję się do pomyłek przed klasą.

Współpraca i komunikacja

1 | 2 | 3 Regularnie stosuję „czas w kręgu” do budowania relacji i rozwiązywania problemów.

1 | 2 | 3 Zadania grupowe są skonstruowane tak, że wymagają współpracy (sukces zależy od wkładu każdego dziecka), a nie tylko siedzenia razem – stosuję techniki kooperacyjnego uczenia się.

IV. OCENIANIE I INFORMACJA ZWROTNA

Czy ocenianie wspiera uczenie się?

Rezygnacja z ocen sumujących

1 | 2 | 3 Unikam stawiania stopni (lub ich zróżnicowanych odpowiedników: słoneczek, chmurek) za bieżącą pracę na rzecz informacji zwrotnej.

Jakość feedbacku

1 | 2 | 3 Moja informacja zwrotna obejmuje trzy elementy: co uczeń zrobił dobrze, co wymaga poprawy i wskazówkę, jak to poprawić.

Samoocena

1 | 2 | 3 Uczniowie regularnie dokonują autorefleksji (np. „Co mi dziś udało się?”, „Z czym miałem trudności?”).

MIEJSCE NA TWOJĄ REFLEKSJĘ **(wypełnij raz w tygodniu)**

1. Mój sukces w tym tygodniu (mały krok w stronę zmiany):

.....
.....

2. Trudności, które napotkałem(-am) (i jak mogę ją rozwiązać?):

(np. Uczniowie hałasują przy pracy w grupach → Wprowadzę sygnał ciszy i przypomnę zasady kontraktu)

.....
.....

3. Cel na przyszły tydzień (wybierz jeden punkt z listy powyżej):

(np. Spróbuję przeprowadzić „rozmowę o liczeniu” zamiast karty pracy z matematyki)

.....
.....